MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

2026-YIL
IYUN/6-SON, IV-QISM

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

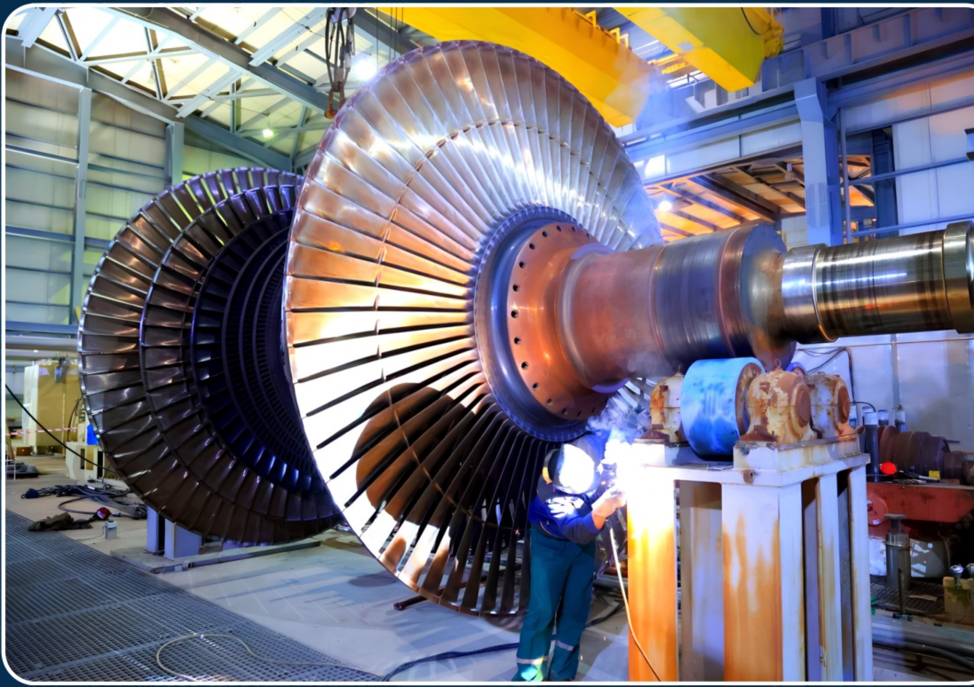

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI

TOSHKENT

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Shakarov Zafar G‘afforovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo‘taboyev Mahammadjon To‘ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug‘bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o‘g‘li, Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo‘raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta’minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta’minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug‘lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To‘qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo‘l transportini ishlatish
05.08.06 – “G‘ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish” (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta’minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

EPOKSID-DIAN VA FENOLFORMALDEGID GIBRID BOG‘LOVCHISI ASOSIDA YUQORI YEYILISH VA KORROZIYABARDOSH ANTIFRIKSION QOPLAMALAR YARATISH 10
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich
O‘ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNI BOSHQARISH VA TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 16
Mamayusupova Dilovarxon, Maxmudaliyeva Manzuraxon, Toyirjonov Shokirjon
FRANSUZ, RUS VA O‘ZBEK TILLARI SPORT TURIZMI TERMINLARINING LEKSIK-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY TADQIQI 20
Ma’rupova Gulnoz
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ХРАНЕНИЯ ПЛОДОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 24
Муратов Абдулазиз Уктамович
DIGITAL TRANSFORMATION AND EMERGING TRENDS IN INFORMATION TECHNOLOGY 29
Daminova Barno, Esmurodova Zarnigor, Boltayev Javohir, Kuziboyeva Lobar
FRANSUZ, RUS VA O‘ZBEK TILLARI SPORT TURIZMI TERMINLARINING LEKSIK-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 34
Ma’rupova Gulnoz Umarjonovna
MINTAQA IQTISODIY O‘SISHIDA XIZMATLAR SOHASI TARKIBIY O‘ZGARISHLARINING STATISTIK TAHLILI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA 38
Raximov Alisher Ibragimovich
KREDIT SKORINGIDA XULQ-ATVOR OMILLARINI BAHOLASH: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY QO‘LLANILISHI 45
BekmurodovAbbos Amiriddinovich
ECONOMETRIC INVESTIGATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION ACTIVITIES IN KARAKALPAKSTAN REPUBLIC 49
Makhambetova Uringul Reimbaevna
GETEROKOMPOZIT POLIMER QOPLAMALAR SIRTINING SHAKLLANISHI VA ULARNING PAXTA TOLALARI SIFATIGA TA’SIRINI TADQIQ ETISH 55
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich
GRADIENT BOOSTING (XGBOOST) VA TEGISHLILIK FUNKSIYALARIGA TAYANGAN STATISTIK KLASSIFIKATSIYA USULINING SOLISHTIRMA BAHOLANISHI 62
Ergasheva Ma’mura Gayratovna
QURILISH SOHASIDA KICHIK VA YIRIK BIZNES SUBYEKTLARI INTEGRATSIYASI SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH 69
Axmedova Nilufar Shuxratovna
LARAVEL PLATFORMASIDA NEYROTARMOQLARNI QO‘LLASH ORQALI FOYDALANUVCHI XATTI-HARAKATLARINI BASHORAT QILISH VA TAVSIYA TIZIMLARINI YARATISH 74
Jo‘rayev To‘xtasin, Abdusattarov Odiljon, Boymatov Mexrojiddin, Maxkamov A’zimjon, Nabijonov Abduqodir
BEHIND THE 30% TARGET: A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR WOMEN'S ACADEMIC LEADERSHIP IN UZBEK UNIVERSITIES 82
Farida Nishanova
QURILISH SANOATIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR 87
Abdullayev Axror Jaxbarovich
BALIQCHILIKDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI 92
Iskandar Yunusov

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASHDAGI BANK KREDIT RISKLARINI PASAYTIRISH YO'LLARI 98
Toymuxamedov Ibrohim Rixsiboyevich
KO'P KVARTIRALI UY-JOY FONDINI BOSHQARISHDA PROFESSIONAL XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 108
Rahimov Qodir Ergashevich
НИЗКОУГЛЕРОДНАЯ ЭНЕРГЕТИКА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА 115
Расулкулов Жамшидбек Акрамкулович
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING MOHIYATI VA ULARNING PRINSIPLARI 124
Ubaydullayev Muxammadjon, Akbarov Diyorbek
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MEHMONXONA XIZMATLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY AFZALLIKLARI 128
Raxmonova Nigina Anvarovna
EMPLOYEE WELL-BEING IN POST-REFORM UZBEKISTAN: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND RESEARCH AGENDA 132
Farida Nishanova
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI 137
Inobatov Abror Boshlarovich
REAL SEKTORNING INSTITUTSIONAL TARKIBI VA TRANSFORMATSIYA TENDENSIYALARI 144
Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi
ОБЕСПЕЧЕНИЕ РОСТА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ (НА ПРИМЕРЕ ФИРМЕННЫХ МАГАЗИНОВ «SAG EXPRESS») 151
Мусаева Шоира Азимовна
O'ZBEKISTONDA YALPI ICHKI MAHSULOT DINAMIKASINING ICHKI ISTE'MOLGA TA'SIRI 161
Djumayev Zayniddin Axmedovich
O'ZBEKISTON TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDA KICHIK BIZNES O'RNINI OSHIRISHNING STATISTIK USULLARDAGI TAHLILI 166
Yadgarova Nigora Rixsulla qizi
KATTA HAJMDAGI MA'LUMOTLARNI REAL VAQT REJIMIDA VIZUALIZATSIYA QILISH UCHUN ADAPTIVE M4 GEOMETRIK-PERSEPTUAL AGREGATSIYA ALGORITMI 170
Nuraliyev Faxriddin, Hotamov Farhod, Muxamedjonova Zuxra
АЛГОРИТМ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОПУСКНОЙ СПОСОБНОСТИ В РАЗВЕТВЛЁННЫХ ПАССИВНЫХ ОПТИЧЕСКИХ СЕТЯХ (PON) 175
Киямов Рахматулло Рузиевич
MARKETING KOMMUNIKATSIYALARI ORQALI HUDUDLARNING INVESTITSION SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH 180
Xolmurotova Diyoraxon, Xoliyorova Shoxista
OZIQ-OVQAT XAVSIZLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT STRATEGIK ZAXIRALARINING O'RNINI 184
Bazarov Nazirjon, Normurodov Alibek
O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH VA UNI BARTARAF ETISHDA TADBIRKORLIKNING ROLI: IQTISODIY TAHLIL VA TENDENSIYALAR 190
Uzakov Sh. Sh.
MINTAQADA TABIIY KAPITALNI JAMG'ARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 196
Raximov Faxriddin Shavkatovich
СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ И ПРИЧИНЫ ИХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ 201
Петр Ким

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

УЧЁТ ВЫБЫТИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОРГАНИЗАЦИИ 207

Туракулов Шахриёр, Пашаходжаева Дилдора

HUDUDIY IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI KO'P OMILLI REGRESSION TAHLIL ASOSIDA MIQDORIY BAHOLASH (BUXORO VILOYATI TUMANLARI MISOLIDA) 213

Ergashev Sherali Erali o'g'li

NOAN'ANAVIY PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARINING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA QISQA MUDDATLI TA'SIRINI EMPIRIK BAHOLASH 217

Djumonov Dilshod Safaroliyevich

O'ZBEKISTONDA YALPI ICHKI MAHSULOT DINAMIKASINING ICHKI ISTE'MOLGA TA'SIRI 222

Djumayev Zayniddin Axmedovich

JIZZAX VILOYATI KICHIK BIZNES TIZIMINING EMPIRIK MA'LUMOTLAR BAZASI VA TAVSIFIY STATISTIK TAHLILI 227

Atamuratova Gulrux Muzafarovna

KIMYO SANOATI KORXONALARIDA DIVERSIFIKATSIYA SAMARADORLIGINI INTEGRAL BAHOLASH VA 2032-YILGACHA PROGNOZLASH 232

Razikov Otabek Rustamovich

ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ РАЗВОЛОКНЕНИЯ ПУТАНКИ 240

Одилхонова Нафиса, Атаханов Авазбек

SOLIQ BOSHQARMALARIDA AGILE MENEJMENT TAMOYILLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARINING EMPIRIK-STATISTIK TAHLILI 247

Sayfiyev Jasur Ravshanovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT XARIDLARI TIZIMIDA RAQOBAT MUHITI VA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASHNING MOLIYAVIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 253

Rizoqulova Elnora Otabek qizi

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQAVIY OMILLARI 260

Ergashev Erkin Iroqovich

QULOQ CHANOG'I VA YUZ YON TASVIRI ASOSIDA SHAXSNI IDENTIFIKATSIYALASH 264

Mamatov Narzillo, Samijonov Abdurashid, Abdullaeva Barno, Usarov Jurabek

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ РОТОРНО-УПРАВЛЯЕМЫХ СИСТЕМ (РУС) И ВИНТОВЫХ ЗАБОЙНЫХ ДВИГАТЕЛЕЙ (ВЗД) ПРИ БУРЕНИИ НЕФТЯНЫХ И ГАЗОВЫХ 271

Жахонгир Эркин угли Абдиганиев, Шерали Халлокович Умедов

KO'KRAK BEZI SARATONINING MOLEKULYAR SUBTIPLARINI PROGNOZ QILISHDA MULTIPARAMETRIK MRT VA SUN'IY INTELLEKT MODELLARINING INTEGRATSIYASI 282

Sulaymanov Dilshod,Alikariyev Isroiljon

ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR VA KICHIK SANOAT ZONALARINI TASHKIL ETISH HAMDA TAKOMILLASHTIRISH ("URGUT" ERKIN IQTISODIY ZONASI MISOLIDA) 288

Yazdanov Mirjaxon G'ayrat o'g'li

IQLIM O'ZGARISHLARINING HUDUD BARQAROR RIVOJLANISHIGA TA'SIRINI BAHOLASH REYTINGI: NAZARIY-USLUBIY YONDASHUV 294

Madenova Elmira Nizamatdinovna

TIJORAT BANKLARI FOYDASINI SOLIQQA TORTISHNING NAZARIY JIHATLARI 300

Turanov M. Sh.

BELAZ YUK MASHINALARINING SHARLI O'Q DETALLARDAGI KUCHLANISH KONSENTRATSIYASINING TAHLILI VA MUSTAHKAMLIKKA TA'SIRI 306

Yusupov Abdulaziz, Pushanov Akbar, Jo'raqulov Ixtiyor, Jaxonov Shoxrux

ОЧИСТИТЕЛЬНАЯ СЕКЦИЯ ХЛОПКООЧИСТИТЕЛЬНОГО АГРЕГАТА С НАКЛОННЫМИ КОЛКАМИ НА КОЛКОВЫХ БАРАБАНАХ 311

Эргашев Рахимжон, Мавлянов Айбек, Росулов Рузимурод

SUV–SUV TIZIMIDA ISSIQLIK ALMASHINISH JARAYONINI JADALLASHTIRISH 316

Karabayev Asatilla, Yo'lliyev Shukurali, Abduqayumov Jamoliddin

HUDUDLARDA AGROTURISTIK SALOHIYATNI BAHOLASH USLUBI 323
Qodirov Azizjon, Rustamov Adhamjon, Jumayeva Ozoda
ROI-WEIGHTED PRIMARY FRAME FILTERING FOR EFFICIENT DEEP VIDEO SURVEILLANCE 329
Shohruh Begmatov, Mukhriddin Arabboev, Akhram Nishanov
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MINTAQAVIY RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 340
Sharipova Munojot Murodullayevna
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДОВ И РАСХОДОВ ПО ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ 348
Баходиров Азизжон Баходирович, Пашаходжаева Дилдора Джабборхоновна
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 353
Isomuxamedov Akbarjon Bahodir o'g'li
BUYUK BRITANIYADA BILVOSITA SOLIQLAR TIZIMINING EVOLYUTSIYASI 359
Malika Sharipova Maxmudjon qizi
TEMIR YO'L TRANSPORTI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING BESH BOSQICHLI REYTING SHKALASI: METODOLOGIK ASOSLAR VA AMALIY TATBIQ ("O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJ MISOLIDA) 367
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich
«ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МЫСЛИ» 372
Ким Т.В.
XUSUSIY UNIVERSITETLARNI IQTISODIY QO'LLAB-QUVVATLASHNING ICHKI MANBALARI: BALANS TARKIBI VA AKTIVLARNI KAPITALLASHTIRISH TAHLILI 378
Rahimov Sardor Uralovich
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ 383
Кадыров Арслан, Пашаходжаева Дилдора
RAQAMLI BANK ISHI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR, INNOVATSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA) 388
Shokirov Sardor Inotdullo o'g'li
O'ZBEKISTONDA MULTIMODAL TRANSPORT-LOGISTIKA INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 393
Malikova Shoira Baxtiyorovna
BUXORO VILOYATI OZIQ-OVQAT SANOATINI SIRKULYAR IQTISODIYOT ASOSIDA RIVOJLANTIRISH 398
Kudratov Muhammad Rustamovich
TIBBIY XIZMATLAR BOZORINING TASHKILIY VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI 402
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li
BIZNES TAHLILIDA KATTA MA'LUMOTLAR VA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI 407
Umarov Abbos Nuriddin o'g'li
MINTAQA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI 414
Oramov Jahongir, Muxitdinov Xudayar
POSE-AWARE FACE SELECTION FOR IMPROVING FACE IDENTIFICATION RELIABILITY 419
Shohruh Begmatov
O'ZBEKISTONDA EKSPORT UCHUN MEVA-SABZAVOT YETISHTIRISH VA UNI SUG'URTALASHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH 433
Kalenov K.T.
INNOVATSION MOLIYAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISH ORQALI SUG'URTA FAOLIYATINING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH 438
Ergashev Olim Kenjayevich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

CUSTOMS PROCEDURES AND TRADE FACILITATION CHALLENGES IN UZBEKISTAN'S CROSS-BORDER TRADE: A POLICY REVIEW 444
Khanifakhon Solikhova
SOLIQ BOSHQARMALARIDA AGILE MENEJMENT TAMOYILLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARINING EMPIRIK-STATISTIK TAHLILI 449
Sayfiyev Jasur Ravshanovich
THE DIGITAL GASTRONOME: HOW TECHNOLOGY CONNECTS TOURISTS, RESTAURANTS, AND THE TECH EMPIRE 455
Freshta Qayoumy
ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МЫСЛИ 462
Т.В. Ким
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI STRATEGIK BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI: SUN'IY INTELLEKT, BIG DATA, LEARNING ANALYTICS VA DATA-DRIVEN GOVERNANCE 468
O'ktamova Durdona Baxtiyor qizi
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR MOLIYAVIY RESURSLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI 474
Tangriyeva Farida Abdukarimovna
O'ZBEKISTONDA MOSH EKSPORTINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH: RCA INDEKSI, QO'SHILGAN QIYMAT VA EKSPORT ZANJIRI TAHLILI 479
Islamova Malika Ilyos qizi, Muhammad Ali Hakimovich Saidov
ФИНТЕХ-РЕШЕНИЯ ДЛЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: ЦИФРОВЫЕ ПЛАТЕЖИ, КРАУДФАНДИНГ И ДОСТУП К КАПИТАЛУ 485
Ли Д. Э.
KATTA HAJMDAGI MA'LUMOTLAR TO'PLAMIDA ANOMALIYALARNI ANIQLASH UCHUN K-MEANS VA DBSCAN ALGORITMLARINING NAZARIY OPTIMALLASHUV MODELLARI 489
Jo'rayev Sherali Umarjonovich
SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR O'RNI 497
Pyotr Kim
ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ СВАРКИ МАГНИЕВЫХ СПЛАВОВ 503
Эрматов Зиядулла, Садуллаева Бувалма
ZINGIBER OFFICINALE ROSC. IN VITRO MADANIYATIDA MIKRORIZOMOGENEZ VA KALLUS REGENERATSIYASINI NANOSTRUKTURALI ELITSITORLASH VA VAQTINCHALIK IMMERSION TIZIMLARI (TIS) YORDAMIDA JADALLASHTIRISHNING MOLEKULYAR-GENETIK VA FIZIOLOGIK ASOSLARI 508
Shamsiddinova Shahrizoda
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA B2B MODELIDAGI BIZNES JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH: KIMYO SANOATI MISOLIDA TAHLIL 513
Xaydarova Kamola Axinjanovna
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI PORTFELI SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 518
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich
FERMER XO'JALIKLARINING XALQARO BOZORLARGA INTEGRATSIYALASHUVI SALOHIYATINING 2032-YILGACHA ISTIQBOL PROGNOZI 524
Tursunqulov G'olibjon Shavkat o'g'li
RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 533
Nomozova Qumri Isoyevna

TURIZM TRANSPORTI LOGISTIKASIDA MENEJMENT TIZIMINING METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA AMALIYOTI 539
Atamurodov Ulug'bek Nizamkulovich
INGICHKA BOYITISH FABRIKASI TEXNOGEN CHIQINDILARIDAN VOLFRAMNI KOMBINATSIYALASHGAN GRAVITATSION VA ELEKTROMAGNIT BOYITISH USULLARI YORDAMIDA AJRATIB OLISH........ 544
Boymurodov Najmiddin Abduqodirovich, Temirov Kamoliddin Abdinazar o'g'li
TURLI TOLA TARKIBLI KOSTYUMBOP MATOLARNING SIFAT KO'RSATKICHLARINI TO'LIQ OMILLI EKSPERIMENT ASOSIDA BAHOLASH 550
M. R. Atanafasov, Daniyor Kholmurodovich Sobirov
BOSHQARUV TAHLILI ASOSIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING AMALIY JIHATLARI........ 554
Yahyoyev To'lqin Ismatulla o'g'li
TIJORAT BANKLARINING LIKVIDLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI........ 558
Tojiyev Rahmatilla Rahmonovich
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH........ 563
Mamatov Baxodir, Raupov Akbar
STRENGTHENING STATE FINANCIAL ASSISTANCE TO FOSTER ENTREPRENEURSHIP AMONG LOW-INCOME FAMILIES........ 570
Erejepov Kuwanishbay Jienbay uli
BOG'DORCHILIK XO'JALIKLARIDA INVESTITSIYALAR IQTISODIY SAMARADORLIGINING DETERMINANTLARI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA........ 575
Jalilov Shohruh Zafar o'g'li
КОЛИЧЕСТВЕННАЯ ОЦЕНКА И РЕАЛИЗАЦИЯ РЕЗЕРВОВ РОСТА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОРНО-ХИМИЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ (НА ПРИМЕРЕ АО «ДЕХКАНАБАДСКИЙ ЗАВОД КАЛИЙНЫХ УДОБРЕНИЙ») 581
Мирсаидова Шахноза Аресланбековна
MIKRO XIZMAT KO'RSATUVCHILARNI RASMIYLASHTIRISH VA MILLIY PLATFORMAGA INTEGRATSIYALASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI........ 588
Muzaffarov Akmal Axmadovich
O'ZBEKISTONDAGI YETAKCHI TIJORAT BANKLARINING AKTIVLARI VA PASSIVLARINING TAHLILI .. 594
Shodiyev Odiljon Salim o'g'li
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI SANOAT KORXONALARINING ISHLAB CHIQARISH FAOLIYATINI STATISTIK TAHLILI........ 598
Allaniyazova Aysara Muratovna
SENTIMENT-BASED EVALUATION OF EMOTIONAL EXPERIENCE IN UX: A CASE STUDY ON DUOLINGO USER FEEDBACK........ 603
Diyorbek Yusufjonov
DAROMAD SOLIG'I YUKINING SOLIQ TO'LOVCHILARI TARKIBI........ 607
Sabirov Mirza Qilichbayevich
ФИНАНСИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ СУБЪЕКТОВ БИЗНЕСА: ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН........ 611
Жубанова Байрамгул Аймуратовна
QISHLOQ XO'JALIGIDA IQTISODIY MUNOSABATLARNI AMALGA OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI 616
Aydaniyazova Baxtigul Abilkasimovna
INVESTIGATION OF STRUCTURAL FORMATION MECHANISMS IN HYBRID COMPOSITE MATERIALS BASED ON POLYPROPYLENE (PP) AND POLYETHYLENE (PE)........ 620
U.A. Ziyamukhamedova, L.Y. Bakirov, E.T. Turgunaliev, A.F. Soliev, M.Sh. Abdulakimov
TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINING QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAGI FAOLIYATI ISTIQBOLLARI........ 630
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

BOJXONA YIG‘IMLARINI UNDIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 636
Jurayev Jonibek Javliyevich

BOJXONA YIG‘IMLARINI UNDIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Jurayev Jonibek Javliyevich
Bojxona instituti mustaqil izlanuvchisi
E-mail: jurayevjonibek1987@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada bojxona organlari tomonidan undiriladigan bojxona yig‘imlarining mohiyati o‘rganilgan va tahlil etilgan. Xalqaro standartlar va xorijiy davlatlar tajribasi hamda bojxona amaliyotida bojxona yig‘imlarini undirishdagi mavjud masalalarni hisobga olib, O‘zbekiston Respublikasida bojxona yig‘imlarini qo‘llash va undirish jarayonini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: bojxona yig‘imlari, tashqi iqtisodiy faoliyat, xalqaro standartlar, optimallashtirish, uyg‘unlashtirish, bojxona yig‘imlari stavkalari.

Аннотация. В статье исследованы и проанализированы сущность и особенности таможенных сборов, взимаемых таможенными органами. С учётом международных стандартов, зарубежного опыта, а также существующих практических вопросов практики взимания таможенных сборов разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию механизма применения и взимания таможенных сборов в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: таможенные сборы, внешнеэкономическая деятельность, международные стандарты, оптимизация, имплементация, ставки таможенных сборов.

Abstract. This article examines and analyzes the nature and characteristics of customs fees collected by customs authorities. Taking into account international standards, foreign experience, and existing practical issues in customs practice, the study provides scientifically grounded proposals and recommendations aimed at improving the mechanism for the application and collection of customs fees in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: customs fees, foreign economic activity, international standards, optimization, implementation, customs fee rates.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida bojxona ma’muriyatchiligini takomillashtirish, bojxona organlari faoliyati samaradorligini oshirish hamda sohada me’yoriy va tashkiliy choralarni izchil amalga oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bojxona ishi sohasidagi umume’tirof etilgan xalqaro norma va standartlarni milliy qonunchilikka uyg‘unlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich davom etmoqda.

Bojxona sohasi tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlariga eksport-import operatsiyalarini amalga oshirishda qulay shart-sharoit yaratib berib, tashqi savdoning rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Bojxona rasmiylashtiruvi jarayonida bojxona tartib-tamoyillari soddalashtirilmoqda va bu yo‘nalishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish rivojlanmoqda. Raqamli bojxona doirasida zamonaviy va ilg‘or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bojxona sohasiga joriy etish orqali bojxona organlari faoliyatining shaffofligi hamda samaradorligi oshmoqda. Shuningdek, bojxonada xizmat ko‘rsatish sohasida raqamli xizmatlar ko‘rsatishning salmog‘i va sifati ortmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2020-yil 25-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida boshqaruv tizimi sifatini oshirishda “Xalq davlat organlariga emas, balki davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak” degan asosiy tamoyilni amalda to‘liq ta’minlash bo‘yicha hali ko‘p ish qilishimiz zarurligi ko‘p bor ta’kidlangan [1]. Shu sababli so‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasi bojxona tizimida ham bir qancha islohotlar amalga oshirilmoqda. Bojxona organlarida tashqi iqtisodiy faoliyat qatnashchilariga tashqi savdoni amalga oshirishda, ularga qulaylik yaratishda interaktiv xizmatlarning turlari ko‘paymoqda.

Bojxona organlari amaldagi qonunchilikka muvofiq tashqi iqtisodiy faoliyat qatnashchilari, bojxona brokerlari, bojxona rasmiylashtiruvi bo‘yicha mutaxassislar, bojxona ombori va erkin omborlar, boj olinmaydigan

savdo do‘koni egalari, bojxona tashuvchilari va boshqa shaxslarga u yoki bu turdagi xizmatlarni ko‘rsatadi va ko‘rsatgan xizmati uchun bojxona yig‘imi undiradi.

O‘zbekiston Respublikasi bojxona organlari tomonidan undiriladigan bojxona yig‘imlarini qo‘llash hamda ularni undirishdagi amaliy masalalarni o‘rganib, bojxona yig‘imlarini qo‘llash va undirish jarayonini takomillashtirish bo‘yicha taklif hamda tavsiyalar berish hozirgi paytda dolzarb masalalardan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda bojxona yig‘imlarining iqtisodiy mohiyati, huquqiy tabiati hamda ularni undirish mexanizmlarini yorituvchi xalqaro va milliy ilmiy manbalar tahlil qilindi. Xususan, Michael Engmanning bojxona yig‘imlarini import jarayonida bojxona organlari tomonidan ko‘rsatiladigan xizmatlar uchun undiriladigan to‘lov sifatida talqin etishga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqoti [5] mazkur izlanishning nazariy asosini shakllantirishda muhim manba bo‘ldi. Shuningdek, Adam Drozdekning bojxona yig‘imlari va bojxona bojlarining iqtisodiy-huquqiy xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilgan ilmiy ishlari [8] bojxona yig‘imlarining mustaqil huquqiy institut sifatidagi o‘rnini aniqlashda muhim metodologik asos vazifasini o‘tadi.

Bundan tashqari, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) ekspertlari tomonidan bojxona yig‘imlarining tashqi savdo xarajatlariga ta’siri va ularni notarif tartibga solish vositasi sifatida baholashga bag‘ishlangan tadqiqotlar [5] bojxona yig‘imlarini xalqaro standartlar nuqtayi nazaridan tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot davomida O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 291-moddasi [3] ham chuqur o‘rganilib, unda bojxona yig‘imlarining miqdori bojxona organlari tomonidan amalga oshiriladigan harakatlar bilan bog‘liq xarajatlardan oshib ketmasligi lozimligi haqidagi normadan ilmiy xulosalarni asoslashda muhim huquqiy manba sifatida foydalanildi.

Bojxona organlari tomonidan quyidagi harakatlar yoki tartib-taomillar bajarilganligi uchun bojxona yig‘imlari undirilishi ko‘rsatib o‘tilgan:

- bojxona rasmiylashtiruvi;
- bojxona rasmiylashtiruvi uchun belgilangan joylardan tashqaridagi va (yoki) bojxona organlarining ish vaqtidan tashqari vaqtdagi bojxona rasmiylashtiruvi;
- tovarlarni bojxona organi egaligidagi bojxona omborida saqlash;
- transport vositasini bojxona hamrohligida kuzatib borish;
- dastlabki qarorni qabul qilish;
- yuridik shaxslar tomonidan olib kiriladigan naqd chet el valyutasining bojxona rasmiylashtiruvi [3].

Tarixan turli davlatlarda turli xususiyatlarga ega bo‘lgan to‘lovlar bir xil nom bilan atalgan va, aksincha, davlat daromadlarini shakllantirish maqsadida turli nomdagi to‘lovlar o‘ylab topilgan. Shunday qilib, to‘lov, badal, boj, tovon puli yuzaga kelgan. Bojxona yig‘imlarining tarixi ham o‘sha davrlarga borib taqaladi.

Bojxona yig‘imlarining mohiyatiga qaraydigan bo‘lsak, bu bo‘yicha turli olimlarning qarashlari va normativ-huquqiy hujjatlardagi ta’riflar mavjud. Jumladan, F. Yu. Dolgova “Yig‘imlar odatda to‘lovchi tomonidan soliqlar kabi qabul qilinmaydi. Buning sababi, yig‘imni to‘ladi – shunga yarasha xizmatni oldi. To‘lovchi to‘lagan yig‘im evaziga moddiy xizmat qabul qilib oladi, shuning uchun uni to‘lashga psixologik jihatdan rozi bo‘ladi. Soliqlar esa shaxsiylashtirilmagan ehtiyojlar uchun to‘lanadi. Yig‘imlarning huquqiy tabiati hamda aniq ta’rifini aniqlash uchun soliqlar va yig‘imlar bilan o‘zaro aloqasini aniqlash muhimdir. Ushbu muammo bir qancha yuridik adabiyotlarda ham muhokama qilingan, ammo yig‘imlarning huquqiy identifikatsiyasida hali ham muammolar mavjud” [6].

Yevrosiyo Bojxona ittifoqi Bojxona kodeksining 72-moddasida “Bojxona yig‘imlari bojxona organlari tomonidan tovarlarni chiqarish, transport vositalarini bojxona kuzatib borish bilan bog‘liq bojxona operatsiyalarini amalga oshirish, shuningdek, bojxona organlarining boshqa harakatlari uchun undiriladigan majburiy to‘lovlardir”, deb ta’rif berilgan [8].

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 16-moddasida “Yig‘im deganda budjet tizimiga ushbu Kodeksda yoki boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilangan majburiy to‘lov tushuniladi, bu yig‘imning to‘lanishi uni to‘lovchi shaxsga nisbatan vakolatli organ yoki uning mansabdor shaxsi tomonidan yuridik ahamiyatga ega harakatlarni amalga oshirish, shu jumladan unga muayyan huquqlarni yoxud ruxsat etuvchi hujjatlarni berish shartlaridan biri bo‘ladi” [2].

Yuqoridagi yondashuvlar yuzaga kelayotgan zamonaviy tendensiyalarga muvofiq mualliflik yondashuvini vujudga keltirdi: “Bojxona yig‘imlari deganda – bojxona organlari tomonidan bojxona rasmiylashtiruvi, bojxona nazorati va qonunchilikda belgilangan boshqa bojxona operatsiyalarini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlarni qoplash hamda davlat budjeti daromadlarini shakllantirish maqsadida undiriladigan majburiy to‘lovlar yig‘indisi tushuniladi”.

Bojxona yig‘imlari turli xil bo‘lganligi sababli ularning miqdoriga ta’sir etuvchi omillar turlichadir. Ularning

ayrimlariga bojxona qiymatining miqdori, bojxona yig'imlarining stavkalari ta'sir etsa, ayrimlariga esa sarflangan vaqt, tovarning miqdori, bosib o'tilgan masofa yoki bojxona xizmatini ko'rsatgan inspektorlar soni ta'sir etadi.

Bojxona rasmiylashtiruvi uchun yig'im tovarlarni olib kirish va olib chiqish bojxona rejimlariga asosan har xil bo'lishi mumkin. Shuningdek, tovarlarni "davlat foydasiga voz kechish", "yo'q qilish", "vaqtincha saqlash" bojxona rejimlariga rasmiylashtirganlik uchun bojxona yig'imlari undirilmaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada bojxona yig'imlarini undirish tizimining amaldagi holatini baholash hamda uni takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash maqsadida ilmiy bilishning qiyosiy-huquqiy, tizimli tahlil, mantiqiy umumlashtirish va taqqoslama tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi, bojxona yig'imlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar, Jahon savdo tashkiloti (WTO) va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tavsiyalari, shuningdek, Rossiya Federatsiyasi, Qozog'iston Respublikasi, Belarus Respublikasi va Qirg'iziston Respublikasining bojxona yig'imlarini undirish amaliyoti qiyosiy tahlil qilindi.

Shuningdek, bojxona yig'imlarining iqtisodiy va huquqiy mohiyatiga oid xorijiy hamda mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari umumlashtirildi, bojxona organlari faoliyatiga oid statistik ma'lumotlar va amaldagi bojxona yig'imlari stavkalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari asosida bojxona yig'imlarini undirish mexanizmini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, bojxona xizmatlari qiymatini aniq belgilash hamda bojxona yig'imlarini undirish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bojxona organlari tomonidan 2021–2025-yillarda undirilgan bojxona yig'imlari va boshqa to'lovlarning tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, bu yillarda ushbu ko'rsatkich umumiy undirilgan to'lovlar tarkibida 3 foizga oshgan (1-jadval). Bunga bevosita 2025-yil may oyidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 31-yanvardagi "Bojxona yig'imlari stavkalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 55-son qarorida belgilangan yangi bojxona yig'imlari stavkalarining amaliyotda qo'llanilishi sabab bo'lgan [4].

1-jadval
Bojxona organlari tomonidan 2021-2025-yillarda undirilgan bojxona to'lovlari miqdori o'zgarishining tahlili, foizda[1]

№	Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023	2024	2025
1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	82,1	84,1	80,0	77,7	76,6
2.	Bojxona boji	14,3	12,5	16,0	15,8	15,4
3.	Aksiz solig'i	0,9	0,7	0,1	2,1	2,4
4.	Bojxona yig'imlari va boshqa to'lovlar	2,6	2,7	3,9	4,3	5,6
5.	Jami	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bojxona yig'imlari tarkibining tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, unda tovarlarni bojxona rasmiylashtiruvi uchun bojxona yig'imlarining ulushi eng katta ekanligini kuzatishimiz mumkin: 90–95 foizni, BYUDni bojxona organlarining ish vaqtidan tashqari vaqtda rasmiylashtirganlik uchun bojxona yig'imi 2–3 foizni va qolgan yig'imlar 1 foizdan kamni tashkil etadi.

Turli chet davlatlarda bojxonada xizmat ko'rsatganlik uchun turli xil bojxona yig'imlari undiriladi. Bojxona yig'imlarini hisoblash bojxona yig'imlarining stavkalari va ularni hisoblash asosiga bog'liq. Bojxona yig'imlarini hisoblash uchun asos tovarlarni olib kirish va olib chiqish bojxona rejimlariga asosan har xil bo'lishi mumkin.

Rossiya tajribasida bojxona rasmiylashtiruvi uchun yig'im tovarning bojxona qiymatiga qarab tabaqalashtirilgan holda belgilanadi. Xususan, bojxona qiymati 200 ming rublgacha bo'lgan tovarlar uchun yig'im 375 rublni, 200 ming rubl 1 tiyindan 450 ming rublgacha bo'lgan tovarlar uchun 750 rublni, 450 ming rubl

1 Manba: Bojxona qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

1 tiyindan 1 200 ming rublgacha boʻlgan tovarlar uchun 1 500 rublni, 1 200 ming rubl 1 tiyindan 2 500 ming rublgacha boʻlgan tovarlar uchun 4 125 rublni, 2 500 ming rubl 1 tiyindan 5 000 ming rublgacha boʻlgan tovarlar uchun 5 625 rublni, 5 000 ming rubl 1 tiyindan 10 000 ming rublgacha boʻlgan tovarlar uchun 15 000 rublni hamda 10 000 ming rubl 1 tiyindan yuqori boʻlgan tovarlar uchun 22 500 rublni tashkil etadi [9].

Rossiya Federatsiyasida egasi bojxona organi boʻlgan bojxona omborlarida tovarlarni saqlaganlik uchun yigʻim stavkasi tovarning ogʻirligiga va bojxona omborining ixtisoslashganiga qarab belgilangan.

Shuningdek, egasi bojxona organi boʻlgan bojxona omborlarida tovarlarni saqlaganlik uchun yigʻim stavkalari ombor turiga qarab belgilanadi. Jumladan, bojxona organining vaqtincha saqlash omborida tovarlarni saqlash uchun yigʻim har 100 kg tovar uchun kuniga 1 Rossiya rubli miqdorida undiriladi, maxsus jihozlangan, alohida turdagi tovarlarni saqlashga moʻljallangan omborlarda esa ushbu yigʻim har 100 kg tovar uchun kuniga 2 Rossiya rubli miqdorida belgilanadi.

Oʻzbekiston Respublikasida ham egasi bojxona organi boʻlgan bojxona omborlarida tovarlarni saqlaganlik uchun yigʻim tovarning ogʻirligiga va har bir sutkasiga hamda dastlabki oʻn kunga, shuningdek, oʻn kundan keyingi har bir sutka uchun bazaviy hisoblash miqdoriga nisbatan foizda belgilangan.

Qozogʻiston Respublikasi tajribasida bojxona yigʻimlari bojxona xizmatlarining turiga qarab differensial tarzda belgilanadi. Xususan, tovarlarni deklaratsiyalash uchun bojxona yigʻimi har bir tovarlar deklaratsiyasi uchun 20 000 tenge miqdorida undiriladi.

Bojxona kuzatuvi uchun bojxona yigʻimi kuzatuv masofasiga qarab belgilanadi. Jumladan, 50 km gacha boʻlgan masofa uchun 4 000 tenge, 50 km dan 100 km gacha — 6 000 tenge, 100 km dan 200 km gacha — 9 000 tenge, 200 km dan 400 km gacha — 45 000 tenge, 400 km dan 600 km gacha — 76 000 tenge, 600 km dan 800 km gacha — 116 000 tenge, 800 km dan 1 000 km gacha — 121 000 tenge, 1 000 km dan 1 500 km gacha — 199 000 tenge, 1 500 km dan 2 000 km gacha — 273 000 tenge hamda 2 000 km dan 2 500 km gacha boʻlgan masofa uchun 321 000 tenge miqdorida undiriladi.

Shuningdek, dastlabki qarorni qabul qilganlik uchun bojxona yigʻimi 32 000 tenge miqdorida belgilangan [10].

Qirgʻiziston Respublikasida bojxona yigʻimlari “Bojxona tartibga solinishi toʻgʻrisida”gi qonunning 41–43-moddalari bilan tartibga solinadi. Bojxona yigʻimlari tovarlarni rasmiylashtirish, bojxona nazorati ostida tashish va dastlabki qarorlar qabul qilganlik uchun undirilib kelinmoqda. Stavkalar hisoblangan koʻrsatkichlar asosida amalga oshiriladi. Hisoblangan koʻrsatkichlarning 1 birligi Hukumat qaroriga binoan 100 Qirgʻiziston somiga tengligi keltirilgan. Shunga koʻra, dastlabki qaror uchun 10 birlik hisoblangan koʻrsatkich miqdorida yigʻimlar undiriladi [11].

Belarus Respublikasida bojxona yigʻimlari “Bojxona yigʻimlari stavkalari” toʻgʻrisidagi Prezident Farmoni asosida joriy etilgan. Mamlakatda tovarlarni deklaratsiyalash bilan bogʻliq jarayonlarda tovar guruhiga qarab 50 yoki 120 Belarus rubli undiriladi. Shaxsiy ehtiyoj uchun olib kelinayotgan tovarlar 2 turga ajratilib, transport vositalariga 120 Belarus rubli va boshqa tovarlarga 10 Belarus rubli miqdorida alohida yigʻimlar undiriladi [12]. Bojxona nazorati ostida tashish uchun bojxona organi mansabdor shaxslarining tashuvchi taqdim etgan transport vositalarida kuzatib borishi uchun har bir toʻliq va qisman soat uchun 10 Belarus rubli undirilsa, bojxona organining bitta transport vositasi orqali bojxona nazorati ostida tashish uchun har bir toʻliq va qisman soat uchun 50 Belarus rubli undiriladi, bojxona organining ikkita transport vositasi orqali bojxona nazorati ostida tashish uchun har bir toʻliq va qisman soat uchun 100 Belarus rubli undiriladi. Shuningdek, tovarlarning kelib chiqish mamlakatini aniqlash, tovarlarni TIF TN boʻyicha klassifikatsiyalash va bojxona toʻlovlarining toʻlanishi boʻyicha kafillik beruvchi bank va kredit-moliya tashkilotlari reyestriga kirish uchun yigʻimlar qoʻllanilib kelinmoqda.

Mustaqil Davlatlar Hamdoʻstligi mamlakatlarining bojxona yigʻimlari tajribalari hamda Jahon savdo tashkiloti (JST) tavsiyalarida bojxona yigʻimlari koʻrsatilayotgan xizmatlar uchun sarflanayotgan xarajatlarga asoslangan boʻlishi lozimligi qayd etilgan [10]. MDH mamlakatlari esa deklaratsiyadagi tovar qiymatidan tashqari tovarlar soniga ham bogʻliq qoʻshimcha bojxona yigʻimlarini joriy etgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan kelib chiqib, Oʻzbekiston Respublikasida bojxona yigʻimlarini hisoblash va undirishni jahon tajribalariga uygʻunlashtirish va takomillashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

Qozogʻiston va Belarus tajribasidan kelib chiqib, bojxona organlari tomonidan koʻrsatiladigan alohida xizmatlar, jumladan, bojxona kuzatuvi, dastlabki qaror qabul qilish, tovarlarni tasniflash va kelib chiqish mamlakatini aniqlash kabi xizmatlar uchun alohida va iqtisodiy asoslangan bojxona yigʻimlari tizimini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq. Mazkur yondashuv bojxona xizmatlari qiymatini aniq belgilash, xizmat koʻrsatish xarajatlarini qoplash hamda bojxona organlari faoliyatining moliyaviy barqarorligini taʼminlashga

xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining “Ushbu Kodeksda qo‘llaniladigan boshqa tushunchalar” moddasiga “Bojxona yig‘imlari – bojxona organlari tomonidan bojxona rasmiylashtiruvi, bojxona nazorati va qonunchilikda belgilangan boshqa bojxona operatsiyalarini amalga oshirish bilan bog‘liq xarajatlarni qoplash hamda davlat budjeti daromadlarini shakllantirish maqsadida undiriladigan majburiy to‘lov” jumlasini kiritish [3];

Bojxona kodeksining 291-moddasida “Bojxona yig‘imlarining miqdori bojxona organlari tomonidan bojxona harakatlarini amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlarining taxminiy qiymatidan oshib ketishi mumkin emas” jumlasi keltirilgan [3]. Ushbu talabga asosan, bojxona organlari tomonidan har bir bojxona xizmatini amalga oshirish bilan bog‘liq bo‘lgan xarajatlar miqdori ishlab chiqilishi lozim deb hisoblaymiz.

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi takliflarni inobatga olib, O‘zbekiston Respublikasida bojxona yig‘imlarini hisoblash va undirish bo‘yicha normativ-huquqiy hujjatlarga o‘zgartirish hamda qo‘shimchalar kiritish bojxona yig‘imlarini undirish samaradorligining oshishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev Sh. M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // Xalq so‘zi. – 2020. – 25-yanvar. – № 19 (7521). https://president.uz/oz
2. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – 2019-yil 30-dekabr, O‘RQ-599-son. – Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 31.12.2019-y., 02/19/SK/4256-son. https://lex.uz/docs/-4674011
3. O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi. – 2016-yil 20-yanvar, O‘RQ-400-son // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami. – 2016. – 3(I)-son. – 31-modda. https://lex.uz/docs/-2876122
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 31-yanvardagi “Bojxona yig‘imlari stavkalarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 55-son qarori. https://lex.uz/uz/docs/-7357270
5. OECD. Analysis of Non-Tariff Measures: Customs Fees and Charges on Imports. OECD Trade Policy Papers, No. 14. – Paris: OECD Publishing, 2005. – 43 p. DOI: 10.1787/251376621576.
6. Долгова А. Ю. Парафискальные сборы в России: монография. – Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 2012. – 195 с. ISBN 978-5-9273-1948-0.
7. Сбежнев В. А. Таможенные сборы в Евразийском экономическом союзе // Вестник Финансового университета. – 2016. – № 1. – С. 129–134.
8. Drozdek A. Differences and Similarities Between Customs Duties and Charges Having Equivalent Effect to Duties // Public Administration Yearbook. – 2018. – No. 4. – P. 32–46. DOI: 10.4467/24497800RAP.18.002.9217.
9. Постановление Правительства Российской Федерации от 28 ноября 2024 г. № 1637 “О ставках и базе для исчисления таможенных сборов за совершение таможенных операций, связанных с выпуском товаров”.
10. Постановление Правительства Республики Казахстан от 5 апреля 2018 г. № 171 “Об утверждении ставок таможенных сборов, взимаемых органами государственных доходов”.
11. Закон Кыргызской Республики от 24 апреля 2019 г. № 52 “О таможенном регулировании”.
12. Указ Президента Республики Беларусь от 13 июля 2006 г. № 443 “О таможенных сборах”.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir Alibekov
Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07
https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal
t.me/yait_2100